

ÜST ORTA GELİR GRUBU ÜLKELERİNDE DIŞ TİCARET VE İKTİSADİ BÜYÜME

Murat NİŞANCI*, İlyas KARABIYIK** ve Metin UÇAR***

Özet

Bu çalışmada üst orta gelir grubu ülkelerinde (Arjantin, Brezilya, Meksika, İran, Malezya ve Türkiye) dış ticaret ile ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Söz konusu ilişki panel verilerine dayalı olarak vektör otoregresif modeli çerçevesinde analiz edilmiştir. Eşbütünleşme testinden sonra hata düzeltme modeline dayalı olarak kısa ve uzun dönem nedensellik ilişkisi test edilmiştir. İncelenen ülkelerde, İran dışında, ihracattan milli gelire tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığı sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak, üst orta gelir grubu ülkelerde ihracat yönlü büyüme hipotezinin kabul edildiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: İhracat, İthalat, İktisadi Büyüme, Üst Orta Gelir Grubu Ülkeleri, Nedensellik

Foreign Trade and Economic Growth in Upper Middle Income Countries

Abstract

In this study, the causality relationship between economic growth and foreign trade in the middle high income level countries, Argentina, Brazil, Mexico, Iran, Malaysia and Turkey, has been aimed to analyze. It has been assayed with panel data within the framework of the vector auto regression model. After the co integration test, depends on error correction model, long run and short run causality between variables used in the model has been tested. The result of the existence of one way causality from export to the national income has been reached in the analyzed countries except Iran. As a consequence, it could be said that export-led growth hypothesis are accepted in middle high income level countries.

Key Words: Export, Import, Economic growth, Upper middle income countries, Causality

GİRİŞ

İktisadi kalkınma literatüründe dış ticaret ve büyüme arasında yakın bir ilişkinin olduğu genel olarak kabul edilmekle beraber, bu ilişkinin yönü hakkında tam bir fikir birliğinin olduğu söylenemez. Bazı çalışmalarda ihracatın iktisadi büyümeyi artırdığı (ihracat yönlü büyüme), bazı çalışmalarda ise ithalatın

* Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, Erzincan

** Yrd. Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, Erzincan

*** Yrd. Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, Erzincan

büyüme teşvik ettiği (ithalat yönlü büyüme) belirtilmektedir. İktisadi büyüme sonucunda ihracat artışı meydana gelirse, bu durumda büyüme yönlü ihracat hipotezinden bahsedilmektedir. Bir ülkede ihracat artışı toplam talebi artıracığından, üretim artışını doğrudan etkilemektedir. Bu durumda dış talep artışının yönlendirdiği ihracat artışı, işsizliğin azalması (veya istihdamın artması) ve ihracatçı sektörlerde yatırım geliri artışı yoluyla milli gelirde bir artışla sonuçlanmaktadır. Diğer yandan ihracattaki büyüme, ölçüğe göre artan getiri varsayımı ve ekonomide ihracatçı sektörlerden ihracatçı olmayan sektörlerle doğru yayılma etkisi ile milli gelir büyümesini dolaylı olarak artırmaktadır. Bu tür dışsallıklar ekonomide daha etkin kaynak dağılımı sağlayabilir. Çünkü kaynaklar nispeten etkinliğin düşük olduğu sektörlerden daha fazla verimliliğin olduğu ihracatçı sektörlerle doğru kayarak katma değer artışına yol açabilir (Fugarolas, vd. 2007).

Dış ticaretin iktisadi büyüme üzerindeki etkisi incelenirken daha ziyade ihracat üzerinde yoğunlaştığı söylenebilir. Ekonomide ithalatın (özellikle ara malları ve sermaye malları) önemi ve rekabet yoluyla sağladığı dinamizme rağmen, büyüme ve ithalat arasındaki nedensellik ilişkisine, ihracata nazaran daha az bir önem verildiği görülmektedir. Çünkü ihracat artışının sürekli olabilmesi için ithalata gerek vardır. Bu durumda ithalatın yol açtığı bir büyümeden bahsedilebilir. İthalat yönlü büyüme hipotezine göre teknik bilgi ve faktör ithalatı teknoloji transferi yoluyla iktisadi büyümeye yardımcı olmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler liberal dış ticaret politikalarının sağladığı dışsallıklardan ekonomik faydalar sağlamaktadırlar. Bu ülkelerde ithalatın %90'ına yakın bir kısmının ara malları ve yatırım mallarından oluştuğu dikkate alındığında, gelişmiş ülkelerden yapılan ithalatın geliştirmekte olan ülkelerin ekonomik büyümesini artıracığı kabul edilebilir (Islam, vd. 2011).

Dışa açık bir ekonomide hem kısa, hem de uzun dönemde, dış rekabetle karşılaşılması ve rekabetten, özellikle uzun dönemde yarar sağlamanın temel göstergelerinden biri sabit sermaye stokunda meydana gelen reel artışlara bağlı olmaktadır. Hem artan ihracattan beklenen doğrudan ve dolaylı faydalarından yararlanılması, hem de ithalatın ihracatı artırabilmesi sermaye stokunun miktarına ve niteliğine bağlıdır. Dolayısıyla dış ticaretin büyüme üzerindeki etkisini değerlendirebilmek için sabit sermaye stokunun modele dâhil edilmesi daha etkin tahminlerin elde edilmesine imkân sağlar.

Dış ticaret ve büyüme arasındaki ilişkinin test edilmesi konusunda hacimli bir literatür bulunmaktadır. Bu uygulamada ülkeler tek tek incelendiği gibi panel veri analizleriyle ülke grupları arasında da ilişki test edilebilmektedir. Analizler gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ve geliştirmekte olan ülkeler bazında yapıldığı gibi, Asya ülkeleri, Latin Amerika ülkeleri ve Orta Doğu ülkeleri biçiminde coğrafi gruplamalar esas alınarak da yapılmaktadır (de Piñeres, vd. 2007; Awokuse, 2007, 2008; Dar and Amirkhalkhali, 2003; Dawson, and Hubbard, 2004; Giles and Williams, 1999; Kim and Lin 2009; Jin, 2001; Rao and Singh, 2010).

Bu çalışmada üst orta gelir grubu ülkelerinde dış ticaret ve iktisadi büyüme arasında nedensellik ilişkisinin varlığı ve yönünün analizi amaçlanmaktadır. Dünya Bankası sınıflamasına göre bu grubu oluşturan 48 ülke vardır. Bu ülkeleri temsilen üç Latin Amerika (Arjantin, Brezilya ve Meksika), üç de Asya Ülkesi (İran, Malezya ve Türkiye) olmak üzere altı ülke tercih edilmiştir. Bu ülke gruplarının, coğrafi ve kültürel farklılıklarına rağmen, kendi içlerinde nisbeten benzer kalkınma politikaları uyguladığı varsayımı böyle bir seçim yapılmasında belirleyici olmuştur. Çalışmada önce dış ticaretin büyüme üzerindeki etkileri teorik düzeyde ele alınacak, daha sonra veriler ve uygulanacak metod izah edilip, son bölümde ise yapılan testlerle ulaşılan sonuçlar değerlendirilecektir.

I. DIŞA AÇIKLIK VE EKONOMİK BÜYÜME

Dışa açıklık tartışmaları iktisat literatüründe uzun bir geçmişe sahiptir. Dış ticarete korumacılığın önemli olduğu inancı ithal ikameci kalkınma stratejisinin benimsenmesine neden olmuştur. Diğer yandan rekabet, uzmanlaşma ve ticaret hacminde artışa imkân tanınması açısından, dışa açıklığın daha fazla yarar sağlayacağı inancı ihracata yönelik kalkınma stratejisinin benimsenmesine yol açmıştır. Bu iki temel yaklaşımdan, ihracata yönelik kalkınma stratejisini benimseyen ülkelerin ekonomilerinin daha hızlı büyüdüğü tecrübe edilmiştir.

Prensip olarak Neo-Klasik Büyüme Modelinde teknolojik değişim dışsal olarak alınır ve ülkenin dış ticaret politikasından etkilenmezken, Yeni Büyüme Modelinde (İçsel Büyüme Modeli) teknolojik değişim içseldir. Dışa açıklık noktasından bakıldığında, ülkenin dışa açıklığı, yerli üretim teknolojisini geliştirecek ve üretim sürecinde etkinlik ve verimlilik artışına yol açacaktır. Böylece dünya ticaretine açık olan ekonomi, kapalı ya da korumacı ekonomiye nazaran daha hızlı büyüme imkânına kavuşabilir. Bu yaklaşıma göre dış ticarete liberal politikalar izleyen ülkelerde, dışa açılmanın iktisadi büyüme üzerinde pozitif etkisinin olacağı beklenir (Jin, 2001).

Dışa açıklık geliştirmekte olan ve az gelişmiş ülkeleri dış rekabete açık hale getirirken, bu ülkelerde ihracatçı sektörler, yaparak öğrenme, kapasite kullanım oranında artış, teknolojik ve yönetim kabiliyetlerinin gelişmesi, ölçek ekonomilerinin artışı ve gelişmiş tekniklerin yaygınlaşması yoluyla ekonomide diğer sektörlerin gelişmesine dolaylı yoldan fayda sağlamaktadır. Yeni büyüme ve uluslararası ticaret teorileri dinamik ihracatçı sektörün büyüme üzerindeki bu dolaylı faydalarına vurgu yapmaktadır (Fugarolas, vd. 2007). Bir ekonomide ihracat artışı döviz girdisinin artmasına yol açar. Artan döviz miktarı ekonomide ara malları ithalatının finansmanında kolaylık sağlayarak sermaye birikiminin artmasına neden olur. Bu bağlamda ekonomide üretim potansiyeli artar ve sürdürülebilir büyüme oranları yakalanmış olur (Awokuse, 2008).

Buna mukabil dışa açıklığın iktisadi büyümeyi olumsuz etkileyeceği görüşleri de mevcuttur. Ülkelerin dış ticaret alanında liberalizasyona gitmeleri, bu ülkelerde yabancı yatırımları uyarıcı etki yapacaktır. Buna bağlı olarak artan uluslararası rekabetten dolayı yerli yatırımlar olumsuz etkilenecektir. Dış ticarete

hükümet müdahalesi, yerli yatırımları yabancı rekabetten koruyarak teşvik eder ve korumacılık uzun dönem büyümeyi artırabilir. Ayrıca serbestlik rekabete hazır olmayan yurt içi üreticilerin varlıklarını devam ettirmelerini engelleyerek, yerli yatırımların azalmasına yol açabilir. Çünkü tarifelerin düşürülmesi nisbi fiyatları düşüreceğinden, yerli üretim yerine ithalat daha cazip hale gelir. Netice itibarıyla ekonomi bundan olumsuz etkilenebilir (Jin, 2001). Bu münasebetle dış ticarete liberalizasyonun ekonomi üzerindeki etkisi, teorik olarak net ve açık bir şekilde cevaplanmadığından, bu tartışmaların çözümüne yardımcı olmak üzere uygulamalı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Dış ticaretin ekonomide yapısal dönüşüm ve büyüme üzerindeki etkilerini genel olarak şu noktalarda toplamak mümkündür; Dış ticaret, üretim faktörlerini verimli olduğu sektörlere sevk ederek etkin kaynak dağılımına, ekonomide rekabeti artırarak verimlilik artışlarına, talep artışı sağlayarak üretimde ölçek ekonomilerinin işlemesine, yurt içinde üretilmeyen yatırım ve aramalarının teminine, ülkeler arası ve sektörler arası bilgi akışı sayesinde teknolojik ilerlemeye yardımcı olur (Örnek ve Kaplan, 2008).

Dışa açıklığın ekonomik büyüme üzerinde meydana getirdiği etkilerin makro ekonomik verilerden hareketle değerlendirildiği gibi mikro düzeyde de ihracatçı firmalar üzerinde yaptığı tesirler de değerlendirilebilmektedir. Bu noktada ihracatçı ve ihracatçı olmayan firmalar bazında yapılan çalışmalarda ihracatçı firmaların ihracat yapmayanlara göre daha verimli ve üretken olduğu tesbitinin de dikkate alınması gerekmektedir. Konu üzerinde daha detaylı değerlendirmeler için Lo'pez (2005)'e bakılabilir.

Teorik olarak dışa açık politikaların iktisadi büyüme üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu görüşü ileri sürülmüş olsa da, dışa açıklığın iktisadi büyüme üzerinde pozitif etki yaptığı bir kısım uygulamalarda gösterilmiştir. Örneğin Weiss (2005), Doğu Asya ülkelerinde dışa açıklık arttıkça, ihracatın büyüme üzerindeki etkisinin daha belirginleştiğine işaret etmektedir. Yine Agbetsiafa (2010), bazı Afrika ülkelerinde açıklık ile büyüme arasında nedensellik ilişkisi bağlamında pozitif bir ilişkinin varlığını göstermektedir. Doğu ve Orta Avrupa ülkelerini kapsayan bir çalışmada da ihracatla büyüme arasında en az bir yönde nedensellik ilişkisi tesbit edilmektedir (Pop Silaghi, 2009). İhracat ve ithalat ile iktisadi büyüme arasında bağlantının test edildiği 186 ülke örneğinde; ihracat açıklığının kişi başına milli gelir artışı ile pozitif, ithalat açıklığının ise negatif olarak ilişkili olduğu; fakat pozitif ihracat etkisinin negatif ithalat etkisinden büyük olduğu, sonuç olarak toplam dış açıklığın büyüme üzerinde pozitif net etkisinin olduğu tesbit edilmiştir (Zhang, vd. 2004). Farklı bir bulgu Japonya ve Kore ile ilgili bir çalışmada ortaya konmaktadır. Burada verimlilik artışları üzerinde ithalatın pozitif etkisinin olduğu tesbit edilmiştir (Lawrence and Weinstein, 1999).

Dışa açıklık ve büyüme ilişkisinin dış ticaret hacmine göre test edilmesi yaygın bir uygulama alanı bulmuş olması ve genellikle pozitif bir ilişkinin bulunmuş olduğu söylenebilir. Diğer yandan dış ticaret hacminden ziyade, ticaret yapısı ve serbest ticaret bölgelerinin ekonomik büyüme üzerinde güçlü ve anlamlı

bir bağlantı sağladığı da çeşitli çalışmalarda gösterilmiştir (Bkz. Sohn and Lee, 2010).

II. VERİLER VE METODOLOJİ

Çalışmaya konu olan üst orta gelir grubu ülkelerinde (Arjantin, Brezilya, Meksika, İran, Malezya ve Türkiye) dış ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini test etmek için 1970-2009 yıllarını kapsayan zaman serileri kullanılmıştır. Veriler Dünya Bankası'nın web sitesinden alınmıştır. Kullanılan veriler, 2000 yılı sabit fiyatları ile ABD doları cinsinden alınmıştır.

Dış ticaret açıklığı ülkelerin iktisadi büyümeleri üzerindeki etkisi, fert başına milli gelir, ihracat, ithalat ve gayri sabit sermaye stoku arasında nedensellik yaklaşımı ile test edilmek istenmektedir. Bu dört değişken vektör otoregresif modeli (VAR) olarak dikkate alınmıştır. Bu yaklaşım Liu vd. 2009, Awokuse 2007, 2008, Ahmed vd. 2008, Zhang vd. 2004, İslam vd. 2011 ve Konya 2006 gibi birçok çalışmada kullanılmıştır. İktisadi büyüme ile dış ticaret arasındaki nedensellik ilişkisini test etmek üzere, dış ticaretle potansiyel olarak ilişkili olduğu düşünülen gayri safi sabit sermaye yatırımları da modele dâhil edilmiştir. Model şu şekilde gösterilir:

$$Y = f(F, X, M) \quad (1)$$

Burada Y fert başına milli gelir, F; gayri safi sabit sermaye yatırımları, X; ihracat ve M; ithalattır. Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini test etmeden önce, zaman serilerinin taşıdığı özelliklerden dolayı bir kısım testlerin yapılması gerekmektedir. Öncelikli olarak serilerin birim kök taşıyıp taşımadığı ve değişkenler arasında eşbütünlük ilişkisinin varlığının tesbit edilmesi gerekir. Eğer seriler durağan değilse değişkenler arasında uzun dönem ilişkisinin olacağı beklenir. Değişkenler arasında uzun dönem ilişkisi varsa hata düzeltme modeli tahmin edilir. Hata düzeltme modeli aşağıdaki gibi gösterilir:

$$\Delta Z_t = \mu + \sum_{i=1}^{p-1} \Gamma_i \Delta Z_{t-k} + \Pi Z_{t-1} + \varepsilon_t \quad (2)$$

Burada Z_t , p sayıda değişkenin (nx1) kolon vektörü, μ ise (nx1) sayıda sabit terim vektörü ve Π katsayı matrisini gösterir. Δ fark işlemcisi, k gecikme uzunluğudur. $\varepsilon_t \sim N(0, \Sigma)$ özelliklerine sahip hata terimidir. Katsayı matrisi Π , etki matrisi olarak bilinir ve uzun dönem ilişkisine dair bilgiler içerir. Tahmin edilen değişkenler arasında bütünlüğün varlığı test edildikten sonra Johansen eşbütünlük testi yapılır. Eşbütünlük testleri arasında en az bir yönde nedensellik ilişkisinin varlığı beklenir (Model ve testlere dair daha detaylı bilgi için yukarıda verilen kaynaklara bakılabilir). Burada önce birim kök testi, sonra eşbütünlük ve Granger nedensellik testleri sırasıyla yapılacaktır.

III. Tahmin Sonuçları

Panel verilerinin durağanlığı Im, Pesaron ve Shin (IPS) ve Genişletilmiş Dickey Fuller (GDF) testleriyle yapılmış ve sonuçlar Tablo 1’de verilmiştir. IPS ve GDF test sonuçlarına göre serilerin düzey değerlerinde durağan olmadığı ve birinci farklarda durağan olduğu anlaşılmaktadır. Seriler I(1)’dir. Birim kök sınamaları sabit ve trend değişkeni ilave edilerek yapılmıştır. Gecikme uzunlukları Schwarz Bilgi Kriterine göre otomatik seçilmiş ve parantez içlerinde gösterilmiştir. IPS ve ADF testleri değişkenlerin birinci dereceden bütünleşik olduğunu gösterir. Bu sonuç değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin var olabileceği şeklinde değerlendirilebilir.

Tablo:1. Birim Kök Test Sonuçları

	IPS	ADF	IPS	ADF
	Düzye		1. Fark	
Ly	-0,969 (1)	17,91	-7,959* (3)	81,60*
Lfc	-0,93 (1)	14,33	-8,261*(0)	84,64*
Lih	-1,098 (1)	14,90	10,62*(1)	113,64*
Lit	-0,728 (1)	12,655	-8,97* (0)	93,04*

Parantez içleri SCI kriterine göre gecikme uzunluğudur. * %1’de anlamlıdır.

Değişkenler arasında eşbütünleşme testleri Johansen yöntemi kullanılarak yapılmış ve sonuçlar Tablo 2’de verilmiştir. Dikkate alınan ülkelerde, Johansen test sonuçlarına göre değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin olduğu söylenebilir. Her bir ülke için %5 önem düzeyinde değişkenlerin hiç biri arasında eşbütünleşme ilişkisi olmadığını söyleyen sıfır hipotezi reddedilmiş ve en az bir tane eşbütünleşen vektör vardır diyen alternatif hipotez kabul edilmiştir. Sadece Arjantin için iki eşbütünleşen vektörün varlığı trace istatistiğine göre kabul edilmiş ve maksimum özdeğer istatistiğine göre kabul edilmemiştir. Sonuç olarak, bütün ülkelerde değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığından bahsedilebilir. Değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığı hata düzeltme modelinin uygun bir model olarak tahmin edileceğini ima eder.

Tablo:2. Eşbütünleşme Test Sonuçları

	Trace İstatistiği	%5 Kritik Değer	Maksimum Özdeğer	%5 Kritik Değer	Trace İstatistiği	%5 Kritik Değer	Maksimum Özdeğer	%5 Kritik Değer
	Hipotez hiçbir				Hipotez Ençok 1			
Arjantin (3)	86,31*	54,08	47,27*	28,59	39,05*	35,19	19,04	22,30
Brezilya (2)	54,60*	54,08	29,81*	28,58	29,79	35,19	18,45	22,30
Meksika (3)	60,92*	54,08	33,79*	28,58	27,14	35,19	15,72	22,30
İran (2)	80,53*	54,08	50,92*	28,58	29,60	35,19	15,91	22,30
Malezya(2)	67,28*	54,08	31,14*	28,58	36,13*	35,19	20,76	22,30
Türkiye (2)	60,79*	54,08	29,12*	28,58	32,66	35,19	15,42	22,30

* %5 önem düzeyinde sıfır hipotezi reddedilir. Parantez içleri optimal gecikme uzunluklarıdır.

Hata Düzeltme Modeline (HDM) dayalı nedensellik sonuçları Tablo 3’de yer almaktadır. Tabloda her bir kolon hata düzeltme denklemini gösterir. Nedensellik

test sonuçları, hata düzeltme denkleminde gecikmeli bağımsız değişkenlerin önem derecesini gösteren F istatistiğinin ihtimal değerleri (p değerleri) ile gösterilmektedir. Hata düzeltme terimine ilişkin t istatistiği, her bir ülkeye ait modeli gösteren alt satırda yer almaktadır. Gecikmeli hata düzeltme teriminin istatistikî olarak anlamlı ve negatif işaretli olması, geçmiş dönem denge hatalarının düzeltilerek uzun dönem dengesinin sağlanmasında önemli bir rol üstlendiği anlamına gelir.

Arjantin'de kısa dönemde, ihracatın milli gelirin Granger nedeni olduğu %5 önem düzeyinde söylenebilir. Aynı şekilde gecikmeli hata teriminin anlamlı olması ihracat ve milli gelir arasında uzun dönem ilişkisinin varlığını göstermektedir. Kısa dönemde milli gelir ithalatın Granger nedenidir (p=0,003).

Brezilya'da %1 önem düzeyinde ihracattan milli gelire bir nedensellik ilişkisi söz konusudur. Gecikmeli hata teriminin anlamlı olması ihracat ve büyüme arasında anlamlı bir uzun dönem ilişkisinin varlığı şeklinde değerlendirilebilir.

Tablo:3. Granger Nedensellik Test Sonuçları

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken			
	Milli Gelir	İhracat	İthalat	Sabit Sermaye
Arjantin				
Milli Gelir	-	0,434	0,003	0,647
İhracat	0,049	-	0,250	0,362
İthalat	0,171	0,454	-	0,595
Sabit Sermaye	0,748	0,703	0,164	-
HDT*	[-2,286]	[-1,090]	[-1,328]	[-3,141]
Brezilya				
Milli Gelir	-	0,316	0,570	0,078
İhracat	0,001	-	0,191	0,037
İthalat	0,134	0,907	-	0,044
Sabit Sermaye	0,394	0,676	0,352	-
HDT	[-4,042]	[-3,486]	[-2,729]	[-3,168]
İran				
Milli Gelir	-	0,779	0,000*	0,000
İhracat	0,301	-	0,046	0,005
İthalat	0,051	0,271	-	0,026
Sabit Sermaye	0,450	0,987	0,728	-
HDT	[-2,830]	[-2,829]	[-3,267]	[-3,660]
Malezya				
Milli Gelir	-	0,874	0,923	0,021
İhracat	0,071	-	0,015*	0,069
İthalat	0,681	0,842	-	0,064
Sabit Sermaye	0,846	0,544	0,64	-
HDT	[-0,687]	[-3,527]	[-4,171]	[-2,885]
Meksika				
Milli Gelir	-	0,585	0,279	0,685

İhracat	0,0430	-	0,195	0,088
İthalat	0,166	0,410	-	0,011
Sabit Sermaye	0,217	0,396	0,126	-
HDT	[-1,375]	[-2,413]	[-2,715]	[-1,932]
Türkiye				
Milli Gelir	-	0,957	0,499	0,902
İhracat	0,032	-	0,088	0,028
İthalat	0,202	0,629	-	0,605
Sabit Sermaye	0,967	0,637	0,433	-
HDT	[-1,763]	[-1,740]	[-3,482]	[-1,101]

*HDT, gecikmeli hata düzeltme terimidir. Parantez içleri Granger nedensellik testlerinin F istatistiğinin p değerleridir. Köşeli parantez içleri HDT için t istatistiğidir.

İran için dış ticaret ile iktisadi büyüme arasındaki ilişki, diğer ülkelerden farklı bir yapı ortaya koymaktadır. Burada kısa dönemde, ihracat ile gelir arasında bir nedensellik ilişkisi gözlemlenmezken, ithalattan milli gelire doğru bir nedensellik ilişkisi vardır. Gecikmeli hata teriminin %1’de anlamlı olması, uzun dönemde de ithalat ile gelir arasında nedensellik ilişkisinin varlığını göstermektedir. Ayrıca hem kısa, hem de uzun dönemde milli gelirden ithalata bir nedensellik ilişkisinin olduğu söylenebilir (p=0.000). Bu sonuçlardan hareketle İran için ihracat yönlü büyüme hipotezinin geçerli olduğunu söylemek oldukça zordur.

Malezya’da kısa dönemde, ihracat milli gelirin Granger nedenidir (p=0.071). Ancak dış ticaret ile milli gelir arasında uzun dönemde bir nedensellik ilişkisinden bahsedilemez (t = -0,687). Bu ülkede kısa dönemde ihracat ithalatın Granger nedeni olduğu anlaşılmaktadır (p=0,015). Benzer bir durum Meksika için söz konusudur. Meksika’da kısa dönemde ihracattan milli gelire bir nedensellik söz konusu iken, uzun dönemde böyle bir ilişki yoktur. Bu iki ülkede kısa dönemde ihracat yönlü büyüme hipotezinin doğrulandığı söylenebilir.

Türkiye’de kısa dönemde ihracat milli gelirin Granger nedenidir. Uzun dönemde ise ihracat ile milli gelir arasında ancak %10 anlam düzeyinde bir nedensellik ilişkisinden bahsedilebilmektedir. Ayrıca kısa dönemde, ihracat ithalatın Granger nedenidir (p=0,088). Buradan hareketle, Türkiye için de ihracat yönlü büyüme hipotezinin kabul edildiği söylenebilir.

SONUÇ

Dış ticaret ile iktisadi büyüme arasında yakın bir ilişki olduğu yönündeki teorik ve uygulamalı çalışmaların önemli bir yekûn tuttuğu görülmektedir. Kalkınma teorisinde hem ihracatçı, hem de ithalatçı sektörlerin ekonomik büyümeyi hızlandırabileceği öne sürülmektedir. Bu noktada ağırlığın daha ziyade ihracat konusu üzerine verildiği söylenebilir. Buna mukabil ithalatçı sektörlerin de büyüme üzerinde etkili olabileceği ileri sürülmektedir. Bu çalışmada ihracatla beraber ithalatın büyüme üzerindeki muhtemel etkileri, üst orta gelir grubu ülkelerinden bir kısmı dikkate alınarak, kısa ve uzun dönemli etkileri analiz

edilmeye çalışılmıştır. Analizde kişi başına milli gelir, ihracat, ithalat ve gayri safi sabit sermaye yatırımları arasında dinamik nedensellik ilişkisi üzerinde yoğunlaşmıştır.

Değişkenlerin durağanlığı araştırıldıktan sonra eşbütünleşme testleri yapılmış ve değişkenler arasında uzun dönem denge ilişkisinin varlığı sonucuna ulaşılmıştır. Daha sonra kısa ve uzun dönem nedensellik sınaması yapılmıştır. İncelenen ülkelerde, İran dışında, ihracat artışının milli gelir büyümesinin önemli bir belirleyici olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Üst orta gelir grubu ülkelerinde ihracat yönlü büyüme hipotezinin geçerli olduğu söylenebilir. İran için ise ithalat yönlü büyüme hipotezinin kabul edildiği ortaya çıkmaktadır. Hatta bu ülkede ihracattan ithalata bir nedensellik ilişkisi söz konusudur.

KAYNAKÇA

- AGBETSIAFA, Douglas K. (2010), "Regional Integration, Trade Openness, And Economic Growth: Causality Evidence From UEMOA Countries", *International Business & Economics Research Journal*, 9: 10, pp. 55-67.
- AHMED, Abdullahi D., Enjiang CHENG and George MESSINIS, (2008), "The Role of Exports, FDI and Imports in Development: New Evidence from Sub-Saharan African Countries", *Centre for Strategic Economic Studies*, Victoria University Working Paper No. 39.
- AWOKUSE, T.O. (2007), "Causality between exports, imports and economic growth. Evidence from transition economies", *Economics Letters*, 94, pp. 389-995.
- AWOKUSE, T.O. (2008), Trade openness and economic growth: is growth export-led or import-led?", *Applied Economics*, 40, pp.161-173.
- DAR, Atul ve AMIRKHALKHALI, Sal, (2003) "On the impact of trade openness on growth: further evidence from OECD countries", *Applied Economics*, 35: 16, pp.1761-1766.
- DAWSON, P. J. ve HUBBARD, L. J., (2004) "Exports and economic growth in Central and East European countries during transition", *Applied Economics*, 36: 16, pp.1819-1824.
- DE PIÑERES, Sheila Amin Gutiérrez ve Cantavella-Jordá, Manuel, (2007) "Export-led growth: are the results robust across methodologies and/or data sets? A case study of Latin America", *Applied Economics*, 39: 12, pp.1475-1500.
- FUGAROLAS, Guadalupe, Isis MAÑALICH ve MATESANZ, David, (2007), "Are Exports Causing Growth? Evidence On International Trade Expansion In Cuba, 1960-2004", *MPRA Paper* No. 6323, <http://mpra.ub.uni-uenchen.de/6323/03.02.2011>
- GILES, Judith A. ve Cara L.WILLIAMS, (1999), "Export-led Growth : A Survey of the Empirical Literature and Some Noncausality Results", *Econometrics Working Paper* EWP9901.

- ISLAM, Faridul; Adnan HYE, Qazi MUHAMMAD and Muhammad SHAHBAZ, (2001), "Imports-economic growth nexus: ARDL approach to cointegration", MPRA Paper No. 28462, <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/28462/> 03.02.2011
- JIN, Jang C.(2001) 'Openness and growth: an interpretation of empirical evidence from East Asian countries', *The Journal Of International Trade & Economic Development*, 9: 1, pp.5-17.
- KİM, Dong-Hyeon ve Shu-Chin LIN, (2009) "Trade and Growth at Different Stages of Economic Development", *Journal of Development Studies*, 45: 8, pp.1211-1224.
- KÓNYA, László, (2006), "Exports and growth: Granger causality analysis on OECD countries with a panel data approach", *Economic Modelling*, 23, pp.978-992
- LAWRENCE, Robert Z. ve David E. WEINSTEIN, (1999)., "Trade and Growth: Import-Led or Export-Led? Evidence from Japan and Korea", *NBER Working Paper* No. 7264.
- LO'PEZ, Ricardo A. (2005), "Trade And Growth: Reconciling The Macroeconomic And Microeconomic Evidence", *Journal of Economic Surveys*, 19: 4, pp.623-648.
- ÖRNEK, İbrahim ve Muhittin KAPLAN, (2008), "Dış Ticaret ve Kalkınma", *Kalkınma Ekonomisi Seçme Yazılar* (Ed. Sami Taban ve Muhsin Kar), Ekin Yayınevi, Bursa, ss.133-156.
- POP, Silaghi ve Monica IOANA, (2009), "Exports-Economic Growth Causality: Evidence From Cee Countries", *Romanian Journal of Economic Forecasting*, 2, pp.105-117.
- RAO, B. Bhaskara ve SINGH, Rup, (2010) "Effects of trade openness on the steady-state growth rates of selected Asian countries with an extended exogenous growth model", *Applied Economics*, 42: 29, pp.3693-3702.
- SOHN, Chan-Hyun ve Lee HONGSHIK, (2010), "Trade Structure, FTAs, and Economic Growth", *Review Of Development Economics*, 14(3), pp.683-698.
- WEISS, John, (2005), "Export Growth and Industrial Policy: Lessons from the East Asian Miracle experience", www.iadb.org/intal/aplicaciones/uploads/ponencias/Foro_LAEBA_2005_1_Weiss.pdf 03.02.2011
- ZHANG, Shuo, Jan ONDRÍCH ve J. David RICHARDSON, (2004), "The Link between Trade and Income: Export Effect, Import Effect, or Both?", <http://faculty.maxwell.syr.edu/jondrich/PapersOnLine/shuo.jan.dave-10.pdf> 03.02.2011